

ZVÍŘECÍ KOSTI Z RANĚ STŘEDOVĚKÉHO SÍDLIŠTĚ V BUDČEVSI

Lenka Kovačiková

Zvířecí kosti získané při archeologickém výzkumu v Budčevsi, okr. Jičín, byly objeveny v šesti objektech – jámách 501, 502, 503, 504, 507 a 510. Kromě objektu 510, který nebyl datovaný, pocházely všechny osteologické nálezy z mladších fází raného středověku (k archeologickému výzkumu podrobně *Opicová – Novák 2015*). Předmětem analýzy bylo 86 kostěných zbytků zvířat, z nichž 46 (53,5 %) bylo taxonomicky zařazeno. Zbylou část souboru (40, tj. 46,5 %) se nepodařilo determinovat.

METODIKA

Při studiu souboru byly uplatňovány standardní metodické postupy běžné při obdobných archeozoologických šetřeních. Informace o druhové a anatomické příslušnosti byly rozšířeny o údaje týkající se úmrtního (porážkového) věku zvířat nebo tafonomii, např. sledování řeznických stop nebo okusu šelmami. Při stanovení porážkového věku skotu podle dentice byla využita práce Highama (1967) a Ducose (1968). Určené nálezy byly kvantifikovány prostřednictvím kategorie NISP (počet určených kostí, zubů a jejich fragmentů příslušného taxonu, např. *Grayson 1984*). Při vyjádření nejmenšího počtu jedinců (MNI) příslušného druhu byla sledována anatomie, velikost a strana kosti, pohlaví, relativní či absolutní věk jedince a archeologický kontext.

ARCHEOZOLOGICKÁ ANALÝZA

Mezi potvrzenými druhy zvířat se objevili nejen savci – skot (*Bos taurus*), kůň domácí (*Equus caballus*), prase domácí (*Sus domesticus*), ovce nebo koza (*Ovis/Capra*), pes (*Canis familiaris*) nebo zajíc polní (*Lepus europaeus*), ale také ptáci – kur domácí (*Gallus domesticus*) a koroptev polní (*Perdix perdix*).

Většinu kostí zvířat bylo možné rozdělit podle příslušnosti ke dvěma obdobím – mladší a pozdní době hradištní (*tab. 1*). Na základě stručného kvantifikačního souhrnu v *tab. 1* lze říci, že v obou obdobích převažovaly zbytky domácí fauny (95–96 %). Z lovených druhů se podařilo rozpoznat pouze pozůstatky dvou menších zvířat – zajíce polního a koroptve polní (4–5 %). Uvedená zjištění nasvědčují tomu, že součástí jídelníčku obyvatel raně středověkého sídliště v Budčevsi bylo spíše než zvěřina maso dobytka, především hovězí, v omezené míře vepřové či skopové.

Zvířetem zastoupeným největším počtem nálezů byl v obou obdobích skot, u něhož byly nejčastěji evidovány části lopatek, pánve nebo lebeční fragmenty. Podle opotřebení zubů se podařilo rozeznat dva tury usmrčené v rozmezí 30–40 měsíců a jednoho ve věku 4–5 let. Ve všech třech případech se ale jednalo o jedince usmrčené ještě před dosažením tělesné dospělosti. Porážka mladých jedinců (v obou obdobích) byla evidována také u prasat. Ojedinělým dokladem přítomnosti malého hospodářského přežvýkavce byl fragment nártní kosti ovce/kozy, jejíž horší stav zachovalosti neumožnil přesné druhové určení. Koně byli nedílnou součástí domácí fauny, a to jak v mladší, tak pozdní době hradištní. Jedním z vysvětlení přítomnosti výrazných výrůstků (exostózy) na kopytní kosti jednoho z nich (objekt 106) je intenzivnější pracovní či jezdecké využití. Na nártní kosti koně z téhož objektu byly shledány krátké příčné zářezy způsobené člověkem. Jelikož byly pozorovány na anatomii, která není zajímavá z hlediska využití masa, lze se domnívat, že tato kost byla vytipována jako surovina, např. k výrobě předmětů. V objektu 502 byly odhaleny lebky (nebo jejich části) tří dospělých psů. Kromě přímých dokladů výskytu této šelmy se objevily i některé okousané kosti, např. první článek prstu skotu (objekt 507). V souvislosti

Druh	Mladší doba hradištní		Pozdní doba hradištní	
	NISP	MNI	NISP	MNI
Skot (<i>Bos taurus</i>)	12	3	9	2
Kůň domácí (<i>Equus caballus</i>)	5	2	4	1
Prase domácí (<i>Sus domesticus</i>)	2	2	2	1
Ovce/koza (<i>Ovis/Capra</i>)	1	1	-	-
Pes (<i>Canis familiaris</i>)	1	1	2	2
Zajíc polní (<i>Lepus europaeus</i>)	-	-	1	1
Kur domácí (<i>Gallus domesticus</i>)	1	1	3	2
Koroptev polní (<i>Perdix perdix</i>)	1	1	-	-
Celkem určeno (NISP; MNI)	23	11	21	9
Celkem neurčeno	26	-	11	-
Celkem (určeno a neurčeno)	49	11	32	9

Tab. 1. Kvantifikace zvířecích kostí a zubů vyjádřená pro dvě období. **Pozn.:** Do tabulky byly zařazeny jen ty nálezy, které byly datovány do mladší etapy mladší doby hradištní nebo pozdní doby hradištní. NISP = počet určených nálezů, MNI = nejmenší počet jedinců

s kurem, přičemž v jednom případě byla doložena samice, byly popsány stehenní kosti, běhák a zbytek křídla. Ojedinelý nález pažní kosti mladé koroptve, synantropického druhu obývajícího přirozené stepi, extenzivně využívané louky a pastviny (Peške 1981), byl učiněn v objektu 503. Polovina pánve dospělého zajíce, přirozeným výskytem vázaného na otevřenější krajinu, byla součástí výplně jámy 502.

ZÁVĚR A DISKUSE

Ačkoliv byl ve zkoumaných objektech nalezen pouze nízký počet zvířecích kostí, podařilo se, vedle běžných hospodářských zvířat, doložit také zvěř – zajíce a koroptev. Kostí zajíců se na pozdně hradištních sídlištních lokalitách obecně objevují (Kyselý 2005), konkrétními příklady jejich výskytu jsou Hrdlovka (Kovačiková 2012) nebo Strunkovice nad Blanicí (Kyselý 2000). Nálezy koroptví z mladohradištního období jsou známy např. z Roztok u Prahy (Kuna et al. 2013). Z přítomnosti kostěných zbytků koroptví lze usuzovat, že pole již v tomto období zaujímal značný prostor v krajině (Peške 1981). Hlavní pozornost věnovali obyvatelé Budčevsi převážně zemědělství. Podle prokázaného zastoupení nálezů se jeví, že pilířem živočišné produkce, bez ohledu na to, jaké místo zaujímal vedle produkce rostlinné, byl chov skotu. Ve srovnání s ním nebyly nálezy prasat, ovcí a koz reprezentovány tak významně. Podobné rozdělení hospodářských zvířat bylo zjištěno např. na venkovském sídlišti v Hrdlovce (Kovačiková 2012). Svě místo při zemědělských a každodenních činnostech měli také koně, kteří již nebyli v tomto období výjimkou (např. Kyselý 2000; Kovačiková 2012). Na sídlišti nechyběla drůbež (kur) ani psi. Při porovnání archeozoologické situace v mladohradištním a pozdněhradištním období nebyly na úrovni fauny shledány větší rozdíly, přesto je nezbytné dodat, že pro vyslovení relevantnějších závěrů by bylo potřeba disponovat větším množstvím osteologických nálezů.

LITERATURA

- Ducos, P. 1968: Les origines des animaux domestiques en Palestine. Bordeaux.
- Grayson, D. K. 1984: Quantitative zooarchaeology: topics in the analysis of archaeological faunas. Orlando.
- Higham, C. F. W. 1967: Appendix. Stock Rearing as a Cultural Factor in Prehistoric Europe, Proceedings of the Prehistoric Society 33, 84–106.
- Kovačiková, L. 2012: Archeozoologické nálezy. In: Meduna, P. (ed.), Raně středověké sídliště v Hrdlovce. Archeologické studijní materiály 20. Praha, 99–122.
- Kuna, M. – Hajnalová, M. – Kovačiková, L. – Lisá, L. – Novák, J. – Bureš, M. – Cílek, V. – Hošek, J. – Kočár, P. – Majer, A. – Makowiecki, D. – Scott Cummings, L. – Sůvová, Z. – Světlík, I. – Vandenberghe, D. – Van Nieuland, J. – Yost, Ch. L. – Zabilska-Kunek, M. 2013: Raně středověký areál v Roztokách z pohledu ekofaktů, Památky archeologické 104, 59–147.
- Kyselý, R. 2000: Zvířecí kosti ze Strunkovic (12. století), Archeologické rozhledy 52, 79–84.
- Kyselý, R. 2005: Archeologické doklady divokých savců na území ČR v období od neolitu po novověk, Lynx 36, 55–101.

Opicová, K. – Novák, R. 2015: Raně středověké sídliště v Budčevsi, okr. Jičín, Archeologie ve středních Čechách 19, 731–749.

Peške, L. 1981: Ekologická interpretace holocénní avifauny Československa. Holocénní avifauna jako zdroj informací o typech krajiny v různých obdobích, Archeologické rozhledy 33, 142–53.

ANIMAL BONES FROM THE EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT AT BUDČEVES

The animal bones and teeth recovered during an archaeological excavation at Budčeves (Jičín District) have been dated to the Early Middle Ages (Late and Final Hillfort period, 11th–12th century). Features dating from the earlier as well as the later phase contained both remains of domestic animals, which were quite dominant (95 and 96%), and remains of small hunted game – hares and partridges. It can be said about both periods that the meaty component mainly consisted of beef, and, to a lesser extent, also of pork and veal. The inhabitants of the settlement kept cows, pigs, sheep or goats, but also horses and poultry (hens). Dogs were present in the settlement, too.

English by Jan Machula